



ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในพี่น้องกับ พฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน จ.กรุงเทพฯ ประเทศไทย

Association Between Sibling Relationship and School Bullying in Bangkok, Thailand

นันทิกา อนันต์ถาวรวงศ์*, พลิศรา ธรรมโชติ*

Nantika Ananthavornwong*, Palisara Thommachot*

* ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

* Department of Psychiatry, Faculty of Medicine, Ramathibodi hospital, Mahidol University

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ ศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างการมีพี่น้อง ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง และพฤติกรรม
การรังแกกันในโรงเรียน

วิธีการศึกษา เป็นการศึกษาแบบตัดขวาง (cross-sectional study) ในนักเรียนชั้นม.1-3 อายุ 11-16
ปีจากโรงเรียนรัฐบาล กทม. โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากโรงเรียนสังกัดสพม. 1 แห่ง ชั้นเรียนละ
3 ห้องเรียน และโรงเรียนสังกัดกทม. 1 แห่ง ชั้นเรียนละ 1 ห้องเรียน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามข้อมูล
พื้นฐาน ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว ประสิทธิภาพความรุนแรงในครอบครัวตั้งแต่วัยเด็ก ความสัมพันธ์กับ
พี่น้อง พ่อแม่ และเพื่อน และพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนในช่วง 2-3 เดือนที่ผ่านมา โดยใช้สถิติ

one-way ANOVA, Kruskal Wallis test, Pearson chi-square test และ multinomial logistic regression
ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างการมีพี่น้องและความสัมพันธ์ในพี่น้องกับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน

ผลการศึกษา กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 231 ราย มีอายุเฉลี่ย 13.61 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง 135 ราย
(ร้อยละ 58.4) มีพฤติกรรมทั้งรังแกคนอื่นและถูกรังแกในโรงเรียนคิดเป็นจำนวน 120 ราย (ร้อยละ 51.9)
หลังจากควบคุมตัวแปรที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนแล้วพบว่าความสัมพันธ์กับพี่น้อง
ไม่มีความสัมพันธ์กับการรังแกเพื่อนในโรงเรียน (p -value = 0.43) การถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียน
(p -value = 0.90) และการทั้งรังแกเพื่อนและถูกเพื่อนรังแก (p -value = 0.42) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
และการมีพี่น้องไม่มีความสัมพันธ์กับการรังแกเพื่อนในโรงเรียน การถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียน (p -value =
0.998) และการทั้งรังแกเพื่อนและถูกเพื่อนรังแก (p -value = 0.19) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การทารุณ
กรรมทางจิตใจมีความสัมพันธ์กับการรังแกเพื่อนในโรงเรียน (p -value = 0.02) และการถูกเพื่อนรังแก
ในโรงเรียน (p -value = 0.01) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการละเลยทอดทิ้งทางร่างกายมีความ
สัมพันธ์กับการรังแกเพื่อนในโรงเรียน (p -value = 0.02) การถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียน (p -value = 0.02)
และการทั้งรังแกเพื่อนและถูกเพื่อนรังแก (p -value = 0.03) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุป ความสัมพันธ์ในพี่น้องและการมีพี่น้องไม่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนอย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติ การทารุณกรรมทางจิตใจและการละเลยทอดทิ้งทางร่างกายสัมพันธ์กับการเกิด
พฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ การรังแก ความสัมพันธ์ฉันพี่น้อง โรงเรียน

Corresponding author: พลิศรา ธรรมโชติ

วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย 2564; 66(2): 141-158

ABSTRACT

Objective : To examine the association of having siblings and sibling relationship with school bullying

Methods : A cross-sectional study was conducted in middle school students aged 11-16 years old from government schools in Bangkok. Samples were selected from three classrooms per grade in one school under the secondary educational service area and one classroom per grade in one school under Bangkok metropolis. Data was collected by using questionnaires consisting of demographic data, family, adverse childhood experiences, sibling, parent and peer relationship, and school bullying behaviors in the past few months and analyzed by using statistics including one-way ANOVA, Kruskal Wallis test, Pearson chi-square test, and multinomial logistic regression to examine the association of having siblings and sibling relationship with school bullying

Results : Total 231 participants, mean age was 13.61 years old. 135 participants (58.4%) were female. 120 participants (51.9%) were both perpetrators and victims. After potential confounding factors affecting school bullying were adjusted, sibling relationship was not significantly associated with being perpetrators (p-value = 0.43), victims (p-value = 0.90), and both perpetrators and victims (p-value = 0.42). Having siblings was not significantly associated with being perpetrators, victims (p-value = 0.998), and both perpetrators and victims (p-value = 0.19). Emotional abuse was significantly associated with being perpetrators (p-value = 0.02) and victims (p-value = 0.01) and physical neglect was significantly associated with being perpetrators (p-value = 0.02), victims (p-value = 0.02), and both perpetrators and victims (p-value = 0.03).

Conclusion : Sibling relationships and having siblings were not significantly associated with school bullying. However, emotional abuse and physical neglect were significantly associated with school bullying

Keywords : bullying, sibling relations, school

Corresponding author: Palisara Thommachot

J Psychiatr Assoc Thailand 2021; 66(2): 141-158

บทนำ

พฤติกรรมการรังแกกัน (bullying) เป็นพฤติกรรมก้าวร้าวรูปแบบหนึ่งของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีเจตนาในทางลบในการแสดงอำนาจและจงใจกระทำซ้ำๆ เป็นเวลานานให้ผู้อื่นเกิดความเสียหายทางร่างกายหรือจิตใจ พฤติกรรมการรังแกกันอาจจะเป็นการทำร้ายทางร่างกาย เช่น การต่อย ตี หรือเตะ การพูดจาว่าร้าย ถูกเหยียดหยามให้ผู้อื่นรู้สึกอับอายหรือเสียใจ หรืออาจเป็นการแบ่งแยกไม่พูดคุยด้วยหรือไม่ให้ร่วมกลุ่ม¹⁻⁴ พฤติกรรมเหล่านี้หากไม่ได้รับการแก้ไขอาจมีผลเสียต่อทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ในส่วนของผู้กระทำก็อาจมีผลให้บุคคลนั้นเรียนรู้การใช้อำนาจในทางที่ผิด เสี่ยงต่อพฤติกรรมการต่อต้านสังคม เช่น ลักขโมย หนีเรียน หลอกกลวง หรือใช้สารเสพติด ซึ่งอาจนำไปสู่ความเสี่ยงในการก่ออาชญากรรมในอนาคตได้^{5,6} ส่วนผู้ถูกรังแกอาจเกิดภาวะวิตกกังวล ซึมเศร้า สูญเสียความมั่นใจในตัวเอง หรือปฏิเสธการไปโรงเรียน⁷⁻¹⁰ อีกทั้งยังมีการวิจัยที่พบว่าการถูกรังแกสัมพันธ์กับอาการทางกายต่างๆ เช่น ปวดศีรษะ ปวดท้อง¹¹

ปัจจุบันพฤติกรรมการรังแกกันของนักเรียนในโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น¹² จากการสำรวจปัญหาพฤติกรรมรังแกกันของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในประเทศไทยโดย Tapanya¹³ และ Kom-Cad-Luek¹⁴ เมื่อปีค.ศ. 2006 พบว่าร้อยละ 40 ของนักเรียนเคยถูกรังแก ซึ่งคิดเป็นอันดับ 2 ของโลก^{13,14} จากการศึกษาทั่วโลกพบว่านักเรียนในกลุ่มอายุ 11-15 ปี มีพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนมากที่สุด^{12,15} ซึ่งจากการสำรวจนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ในช่วงอายุ 13-17 ปี โดย global school-based student health survey ทั่วประเทศไทยในปีค.ศ. 2015 พบความชุกของการถูกข่มเหงรังแกในโรงเรียนมากถึงร้อยละ 29.3¹⁶

ด้วยเหตุนี้จึงมีการศึกษามากมายเพื่อค้นหาปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน

และการวางแผนป้องกันพฤติกรรมดังกล่าว ปัจจุบันปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน ได้แก่

1. ตัวบุคคล ได้แก่ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการเข้าสังคม และความมั่นใจในตัวเอง
2. เพื่อน ได้แก่ ความสัมพันธ์ การยอมรับ และการได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน
3. โรงเรียน ได้แก่ ความตระหนักถึงปัญหาจากพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน และมาตรการควบคุมกวดขันในโรงเรียน
4. ครอบครัว ได้แก่ ความสัมพันธ์กับพ่อแม่ ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง การสื่อสารในครอบครัว การมีส่วนร่วมและการควบคุมกวดขันของพ่อแม่ ความรุนแรงในครอบครัว และสถานะทางการเงินและสังคมของครอบครัว¹⁷⁻¹⁹

จะเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน มีการศึกษาในประเทศอังกฤษพบว่าพฤติกรรมการรังแกกันในพี่น้องมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนในทิศทางเดียวกัน เช่น ถ้าชอบรังแกพี่น้อง ก็จะไปรังแกเพื่อนในโรงเรียน หรือถ้ามักถูกพี่น้องรังแก ก็มักจะถูกเพื่อนในโรงเรียนรังแกเช่นกัน²⁰ อย่างไรก็ตามในแต่ละประเทศมีบริบททางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง²¹ และปัจจุบันการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ในพี่น้องกับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนในประเทศไทยยังคงค่อนข้างจำกัด การศึกษานี้จึงต้องการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างการมีพี่น้องและความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องกับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนป้องกันและลดพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน เช่น การทำครอบครัวบำบัดเพื่อสร้างเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในพี่น้องในบริบทของวัฒนธรรมไทย ซึ่งจะช่วยป้องกันหรือลดผลเสียต่อนักเรียนในโรงเรียนได้

วิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบตัดขวาง (cross-sectional study) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการมีพี่น้องและความสัมพันธ์ในพี่น้องกับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนรัฐบาล กรุงเทพมหานคร ได้รับการรับรองด้านจริยธรรม จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี รหัสโครงการ MURA2020/200 โดยได้เก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนรัฐบาล 2 แห่งในกทม. ซึ่งจากสังกัดสพม. 1 แห่ง และจากสังกัดกทม. อีก 1 แห่ง ด้วยการตอบแบบสอบถามตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2563 ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ.2563

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวนกลุ่มตัวอย่างได้จากการคำนวณค่า n โดยใช้สูตรคำนวณ

$$n = \frac{Np(1-p)z_{1-\frac{\alpha}{2}}^2}{d^2(N-1) + p(1-p)z_{1-\frac{\alpha}{2}}^2}$$

n คือขนาดกลุ่มตัวอย่าง

N คือขนาดประชากรที่สนใจทั้งหมด

p คือความชุกของพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนจากการศึกษาที่ผ่านมา (ร้อยละ 29.3)

Z คือระดับความเชื่อมั่นที่ 95% มีค่าเท่ากับ 1.96

d คือสัดส่วนความคลาดเคลื่อนมีค่าเท่ากับร้อยละ 5.86

จะได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่จำเป็นต้องใช้ในการศึกษา 202 ราย จากนั้นจึงดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วย multi-stage sampling โดยสุ่มเลือกโรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร 2 ประเภท ได้แก่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กทม. (สพม.) และสังกัดกรุงเทพมหานคร(กทม.) ประเภทละ 1 โรงเรียน รวมเป็น 2 โรงเรียน แต่ละโรงเรียนจะใช้วิธี simple random sampling โดยการจับฉลาก (lottery) เลือกนักเรียนชั้นม.1-ม.3 จากโรงเรียนสังกัดกทม.

ชั้นเรียนละ 1 ห้องเรียน และจากโรงเรียนสังกัดสพม. ชั้นเรียนละ 3 ห้องเรียน จึงได้นักเรียนชั้นม.1-ม.3 ที่สมัครใจเข้าร่วมงานวิจัยจากโรงเรียนสังกัดกทม.จำนวน 54 ราย และจากโรงเรียนสังกัดสพม. จำนวน 177 ราย รวมจำนวนผู้เข้าร่วมงานวิจัยทั้งหมด 231 ราย โดยผู้วิจัยได้อธิบายรายละเอียดการวิจัย เพื่อขออนุญาตจากนักเรียนและผู้ปกครองในการยินยอมเข้าร่วมงานวิจัยนี้ โดยการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจะคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ตอบแบบสอบถามและมีการเก็บข้อมูลเป็นความลับ

เกณฑ์คัดเลือกเข้า

- (1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3) อายุ 11-16 ปี จากโรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร
- (2) สมัครใจเข้าร่วมการวิจัย

เกณฑ์คัดออก: ไม่สามารถเข้าใจหรืออ่านเขียนภาษาไทยได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามจำนวน 3 ฉบับ ดังนี้

1. แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน ความสัมพันธ์กับพ่อแม่และเพื่อน และประสบการณ์ที่พบเจอในอดีต

โดยผู้วิจัยเป็นคนสร้างขึ้นเอง จำนวน 45 ข้อ ให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยตอบแบบสอบถามเองประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้าร่วมวิจัย ได้แก่ อายุ เพศ ระดับชั้นเรียน ผลการเรียนเฉลี่ย (GPA) โรคประจำตัว และโรคทางจิตเวช ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว ได้แก่ อายุสถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ และการศึกษาของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง (กรณีไม่ได้อยู่กับพ่อแม่) ประวัติโรคทางจิตเวชหรือใช้สารเสพติดในครอบครัว จำนวนพี่น้อง อายุและเพศของพี่น้อง ประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่เคยพบเจอตั้งแต่วัยเด็กจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ การทารุณกรรมทางร่างกาย การทารุณกรรมทางจิตใจ การทารุณกรรมทางเพศ การละเลยทอดทิ้งทางจิตใจ

การละเลยทอดทิ้งทางร่างกาย และการใช้ความรุนแรง ในครอบครัว ความสัมพันธ์กับพ่อแม่หรือผู้ปกครองที่ทำหน้าที่แทนพ่อแม่ และความสัมพันธ์กับเพื่อนในโรงเรียน

2. แบบสอบถามพฤติกรรมการรังแกกันของนักเรียนในโรงเรียน ฉบับภาษาไทย พัฒนามาจาก Revised Olwius bully/victim questionnaire ของ Dan Olwius (1996) โดย Tapanya¹³ เป็นแบบสอบถามที่สำรวจพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนทั้งผู้รังแกและผู้ถูกรังแกในช่วง 2-3 เดือนที่ผ่านมา มีจำนวน 39 ข้อ มีค่าความน่าเชื่อถือ 0.75

3. แบบวัดสัมพันธภาพระหว่างพี่น้อง ฉบับภาษาไทย พัฒนามาจาก Sibling relationship questionnaire (SRQ) ของ Furman and Buhrmester (1985) โดยนริษา พนธจิตร มีทั้งหมด 34 ข้อซึ่งมีทั้งคำถามด้านบวกและด้านลบเกี่ยวกับความรู้สึกของคู่พี่น้อง มีค่าความน่าเชื่อถือ 0.91 การแปลความหมายพิจารณาว่าถ้าคะแนนสัมพันธภาพระหว่างคู่พี่น้องสูงกว่า แสดงว่ามีสัมพันธภาพระหว่างคู่พี่น้องทางด้านบวกหรืออยู่ในเกณฑ์ดีกว่าคู่พี่น้องที่มีคะแนนสัมพันธภาพต่ำกว่า

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้โปรแกรม IBM SPSS Statistic Version 26 (IBM corp., Armonk, NY, USA) ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการคำนวณหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลด้านครอบครัวของผู้เข้าร่วมการวิจัย และความชุกของพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน ใช้สถิติเชิงวิเคราะห์ได้แก่ one-way ANOVA และ Kruskal Wallis test ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์กับพี่น้อง พ่อแม่และเพื่อน กับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน โดยเปรียบเทียบคะแนนความสัมพันธ์กับพี่น้อง พ่อแม่ และเพื่อนกับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่รังแกเพื่อน

(bully) กลุ่มที่ถูกเพื่อนรังแก (victim) กลุ่มที่ทั้งรังแกเพื่อนและถูกเพื่อนรังแก (bully-victim) และกลุ่มที่ไม่มีพฤติกรรมการรังแกใดๆ (none) และ Pearson chi-square test ในการหาความสัมพันธ์ของการมีพี่น้อง ประสบการณ์ความรุนแรงในอดีตต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อและแม่ และการศึกษาของแม่ต่อพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน และใช้สถิติ multinomial logistic regression ในการหาอิทธิพลของการมีพี่น้องและความสัมพันธ์ในพี่น้องต่อพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนโดยนำตัวแปรได้แก่ ประสบการณ์ความรุนแรงในอดีตต่างๆ ความสัมพันธ์กับเพื่อนและพ่อแม่ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อและแม่ และการศึกษาของแม่มาเข้าสมการ ซึ่งคัดเลือกมาจากปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนด้วยสถิติ one-way ANOVA, Kruskal Wallis test และ Pearson chi-square test โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ระดับ $p < 0.05$

ผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมงานวิจัย

การศึกษานี้มีผู้เข้าร่วมงานวิจัยทั้งหมด 231 ราย มีอายุเฉลี่ย 13.61 ± 1.02 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง 135 ราย (ร้อยละ 58.4) ส่วนใหญ่เรียนชั้นม.2 จำนวน 78 ราย (ร้อยละ 33.8) ส่วนใหญ่ได้เกรดเฉลี่ย 3.00-3.49 จำนวน 65 ราย (ร้อยละ 28.1) ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับพ่อแม่จำนวน 178 ราย (ร้อยละ 77.1) สถานภาพสมรสของพ่อแม่ส่วนใหญ่สมรสอยู่ร่วมกันจำนวน 116 ราย (ร้อยละ 50.2) รองลงมาคือพ่อแม่หย่าร้างกันจำนวน 58 ราย (ร้อยละ 25.1) ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อและแม่กรณีสมรสกันส่วนใหญ่รักใคร่กันดีจำนวน 101 ราย (ร้อยละ 43.7) รองลงมาคือขัดแย้งถกเถียงกันจำนวน 17 ราย (ร้อยละ 7.4) ห่างเหินกันจำนวน 14 ราย (ร้อยละ 6.1) และมีการทะเลาะและใช้กำลังกันจำนวน 6 ราย

(ร้อยละ 2.6) ส่วนใหญ่ไม่มีการใช้สุราหรือสารเสพติดในครอบครัวจำนวน 122 ราย (ร้อยละ 52.8) มีการใช้สุราหรือสารเสพติดในครอบครัวจำนวน 56 ราย (ร้อยละ 24.2) พ่อและแม่ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือปวช. คิดเป็นจำนวน 100 ราย (ร้อยละ 43.3) และ 93 ราย (ร้อยละ 40.3) ตามลำดับ พ่อและแม่ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 30,000 บาท คิดเป็นจำนวน 163 ราย (ร้อยละ 70.5) และ 171 ราย (ร้อยละ 74.0) ตามลำดับ พ่อและแม่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างมากที่สุด คิดเป็นจำนวน 93 ราย (ร้อยละ 40.3) และ 72 ราย (ร้อยละ 31.2) ตามลำดับ

จำนวนผู้เข้าร่วมงานวิจัยที่มีพฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียน ในช่วง 2-3 เดือนที่ผ่านมา

การศึกษานี้พบว่าผู้เข้าร่วมงานวิจัยส่วนใหญ่มีพฤติกรรมทั้งรังแกคนอื่นและถูกรังแกในโรงเรียนคิดเป็นจำนวน 120 ราย (ร้อยละ 51.9) ถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียนอย่างเดียวจำนวน 32 ราย (ร้อยละ 13.9) มีพฤติกรรมรังแกเพื่อนในโรงเรียนอย่างเดียวจำนวน 29 ราย (ร้อยละ 12.6) และไม่เกี่ยวข้องกับการรังแกกันในโรงเรียนเลยในช่วง 2-3 เดือนนี้จำนวน 45 ราย (ร้อยละ 19.5)

ความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ในพี่น้องกับพฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียน

การศึกษานี้พบว่ากลุ่มที่ถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียนอย่างเดียวมีคะแนนความสัมพันธ์ในพี่น้องต่ำที่สุดคือ 109.19 ± 25.89 (95%CI 95.39-122.98) และกลุ่มที่รังแกเพื่อนในโรงเรียนอย่างเดียวมีคะแนนความสัมพันธ์ในพี่น้องสูงที่สุดคือ 119.69 ± 24.61 (95%CI 106.58- 132.80) อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ในพี่น้องและพฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียนไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p value = 0.43)

หลังจากวิเคราะห์ด้วยสถิติ multinomial logistic regression จึงพบว่าความสัมพันธ์กับพี่น้องไม่มีความสัมพันธ์กับการรังแกเพื่อนในโรงเรียน (adjusted OR

1.02 (95%CI 0.98 -1.06) p value = 0.43) การถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียน (adjusted OR 0.997 (95%CI 0.95 -1.04) p value = 0.90) และการทั้งรังแกเพื่อนและถูกเพื่อนรังแก (adjusted OR 0.99 (95%CI 0.95 -1.02) p value = 0.42) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ความสัมพันธ์ระหว่างการมีพี่น้องกับพฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียน

การศึกษานี้พบว่าส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมงานวิจัยมีพี่น้องคิดเป็นจำนวน 178 ราย (ร้อยละ 79.1 ของจำนวนผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมด) ผู้เข้าร่วมวิจัยที่มีพี่น้องส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมทั้งรังแกคนอื่นและถูกรังแกในโรงเรียนคิดเป็นจำนวน 93 ราย (ร้อยละ 52.2 ของจำนวนผู้เข้าร่วมวิจัยที่มีพี่น้องทั้งหมด) อย่างไรก็ตามไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างการมีพี่น้องกับพฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p value = 0.92)

หลังจากวิเคราะห์ด้วยสถิติ multinomial logistic regression จึงพบว่าการมีพี่น้องไม่มีความสัมพันธ์กับการรังแกเพื่อนในโรงเรียน (adjusted OR 0.0) การถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียน (adjusted OR 0.00 p value = 0.998) และการทั้งรังแกเพื่อนและถูกเพื่อนรังแก (adjusted OR 0.04 (95%CI 0.0 -5.01) p value = 0.19) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยอื่นๆ กับพฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียน

กลุ่มที่ถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียนอย่างเดียวมีคะแนนความสัมพันธ์กับพ่อแม่ต่ำที่สุดคือ 4.35 ± 2.32 (95%CI 3.46 - 5.23) และกลุ่มที่มีพฤติกรรมทั้งรังแกคนอื่นและถูกรังแกในโรงเรียนมีคะแนนความสัมพันธ์กับพ่อแม่สูงที่สุดคือ 5.08 ± 2.15 (95%CI 4.65 - 5.52) อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์กับพ่อแม่และพฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียนไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p value = 0.73)

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมงานวิจัย

หัวข้อ	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ร้อยละ)
เพศ	หญิง	135 (58.4)
	ชาย	72 (31.2)
อายุเฉลี่ย(ปี) ± SD	13.61 ± 1.02	
	ม.1	54 (23.4)
	ม.2	78 (33.8)
	ม.3	75 (32.5)
เกรดเฉลี่ย	<1.00	2 (0.9)
	1.00-1.99	8 (3.5)
	2.00-2.49	19 (8.2)
	2.50-2.99	61 (26.4)
	3.00-3.49	65 (28.1)
	≥ 3.50	44 (19.0)
โรคจิตเวชในครอบครัว	ไม่มี	185 (80.1)
	มี	11 (4.8)
อาศัยอยู่กับ	พ่อแม่	178 (77.1)
	ญาติ	28 (12.1)
	คนรัก	1 (0.4)
สถานภาพสมรสพ่อแม่	สมรสอยู่ร่วมกัน	116 (50.2)
	หย่าร้าง	58 (25.1)
	สมรสแยกกันอยู่	19 (8.2)
	พ่อ/แม่เสียชีวิต	11 (4.8)
(กรณีสมรส) ความสัมพันธ์ของพ่อและแม่	รักใคร่กันดี	101 (43.7)
	ห่างเหิน	14 (6.1)
	ขัดแย้งถกเถียงกัน	17 (7.4)
	ทะเลาะและใช้กำลังกัน	6 (2.6)
	ไม่มี	122 (52.8)
การใช้สุราหรือสารเสพติดในครอบครัว	มี	56 (24.2)
	ไม่มี	122 (52.8)
การศึกษาของบิดา	ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	51 (22)
	มัธยมศึกษา/ปวช.	100 (43.3)
	ปวส./ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	37 (16.1)
รายได้ต่อเดือนของบิดา	<30,000 บาท	163 (70.5)
	30,000-49,999 บาท	13 (5.6)
	≥ 50,000 บาท	12 (5.2)
อาชีพของบิดา	รับจ้าง	93 (40.3)
	เกษตรกรหรือประมง	3 (1.3)
	ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ/เอกชน	50 (21.7)
	ค้าขาย	26 (11.3)
	ว่างงาน	10 (4.3)
	อื่นๆ	8 (3.5)

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมงานวิจัย (ต่อ)

หัวข้อ	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ร้อยละ)
การศึกษาของมารดา	ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	67 (29)
	มัธยมศึกษา/ปวช.	93 (40.3)
	ปวส./ป.ตรีหรือสูงกว่า	31 (13.4)
รายได้ต่อเดือนของมารดา	<30,000 บาท	171 (74.0)
	30,000-49,999 บาท	7 (3.0)
	≥ 50,000 บาท	9 (3.9)
อาชีพของมารดา	รับจ้าง	72 (31.2)
	เกษตรกรหรือประมง	19 (8.3)
	ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ /เอกชน	40 (17.3)
	ค้าขาย	42 (18.2)
	ว่างงาน	18 (7.8)
	อื่นๆ	2 (0.9)

ตารางที่ 2 จำนวนนักเรียนที่มีพฤติกรรมรังแกกันในโรงเรียนโดยแบ่งเป็นกลุ่มต่างๆ 4 กลุ่ม

พฤติกรรมรังแกกันใน รร.	จำนวน	ร้อยละ (%)
none	45	19.5
bully	29	12.6
victim	32	13.9
bully-victim	120	51.9
ทั้งหมด	226	97.8
ไม่มีข้อมูล	5	2.2
รวม	231	100.0

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์กับพี่น้อง เพื่อน และพ่อแม่กับพฤติกรรมรังแกกันในโรงเรียนในโรงเรียน (ยังไม่ควบคุมปัจจัยอื่น)

พฤติกรรมรังแกกันในโรงเรียน	พี่น้อง		พ่อแม่		เพื่อน	
	คะแนนเฉลี่ย (SD.)	95%CI	คะแนนเฉลี่ย (SD.)	95%CI	คะแนนเฉลี่ย (SD.)	95%CI
none	119.52 (21.25)	110.75-128.29	5.07 (1.88)	4.49 - 5.65	5.44 (1.79)	4.89 - 5.99
bully	119.69 (24.61)	106.58- 132.80	4.96 (2.30)	4.06 - 5.87	5.37 (2.13)	4.53 - 6.21
victim	109.19 (25.89)	95.39-122.98	4.35 (2.32)	3.46 - 5.23	5.10 (1.70)	4.46 - 5.75
bully/victim	117.43 (18.90)	112.55-122.32	5.08 (2.15)	4.65 - 5.52	5.50 (1.72)	5.15 - 5.84
p-value	0.43		0.73		0.61	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ p< 0.05

none หมายถึง นักเรียนที่ไม่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมรังแกกันในโรงเรียนใดๆ

bully หมายถึง นักเรียนที่รังแกเพื่อนในโรงเรียนอย่างเดียว

victim หมายถึง นักเรียนที่ถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียนอย่างเดียว

bully-victim หมายถึง นักเรียนที่ทั้งรังแกเพื่อนและถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียน

ตารางที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีพี่น้อง ประสบการณ์ความรุนแรงในอดีต ความสัมพันธ์ของพ่อและแม่ และ การศึกษาของแม่ กับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนของนักเรียน (ยังไม่ควบคุมปัจจัยอื่น)

หัวข้อ	none n (%)	Bully n (%)	Victim n (%)	bully-victim n (%)	ทั้งหมด n (%)	p-value
การมีพี่น้อง						0.92
มี	35 (19.70)	24 (13.50)	26 (14.60)	93 (52.20)	178 (79.10)	
ไม่มี	9 (19.10)	5 (10.60)	6 (12.80)	27 (57.40)	47 (20.90)	
ทั้งหมด	44 (19.60)	29 (12.90)	32 (14.20)	120 (53.30)	225 (100.00)	
การทารุณกรรมทางจิตใจ						0.01*
มี	1 (2.56)	5 (12.82)	9 (23.08)	24 (61.54)	39 (19.40)	
ไม่มี	42 (25.93)	22 (13.58)	21 (12.96)	77 (47.53)	162 (80.60)	
ทั้งหมด	43 (21.39)	27 (13.43)	30 (14.93)	101 (50.25)	201 (100.00)	
การทารุณกรรมทางร่างกาย						0.04*
มี	13 (16.00)	6 (7.40)	13 (16.00)	49 (60.50)	81 (40.30)	
ไม่มี	30 (25.00)	21 (17.50)	17 (14.20)	52 (43.30)	120 (59.70)	
ทั้งหมด	43 (21.40)	27 (13.40)	30 (14.90)	101 (50.20)	201 (100.00)	
การทารุณกรรมทางเพศ						0.93
มี	3 (16.70)	2 (11.10)	3 (16.70)	10 (55.60)	18 (9.00)	
ไม่มี	40 (21.90)	25 (13.70)	27 (14.80)	91 (49.70)	183 (91.00)	
ทั้งหมด	43 (21.4)	27 (13.4)	30 (14.9)	101 (50.2)	201 (100.0)	
การใช้ความรุนแรงในครอบครัว						0.03*
มี	4 (10.30)	2 (5.10)	6 (15.40)	27 (69.20)	39 (19.40)	
ไม่มี	39 (24.10)	25 (15.40)	24 (14.80)	74 (45.70)	162 (80.60)	
ทั้งหมด	43 (21.40)	27 (13.40)	30 (14.90)	101 (50.20)	201 (100.00)	
การทะเลาะทอดทิ้งทางจิตใจ						0.73
มี	15 (19.70)	8 (10.50)	12 (15.80)	41 (53.90)	76 (37.80)	
ไม่มี	28 (22.40)	19 (15.20)	18 (14.40)	60 (48.00)	125 (62.20)	
ทั้งหมด	43 (21.40)	27 (13.40)	30 (14.90)	101 (50.20)	201 (100.00)	
การทะเลาะทอดทิ้งทางร่างกาย						0.85
มี	9 (17.30)	7 (13.50)	8 (15.40)	28 (53.80)	52 (26.00)	
ไม่มี	34 (23.00)	20 (13.50)	22 (14.90)	72 (48.60)	148 (74.00)	
ทั้งหมด	43 (21.50)	27 (13.50)	30 (15.00)	100 (50.00)	200 (100.00)	
ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อและแม่						0.80
รักใคร่กันดี	21 (21.40)	15 (15.30)	14 (14.30)	48 (49.00)	98 (49.20)	
พ่อหรือแม่เสียชีวิต	4 (36.40)	1 (9.10)	0 (0.00)	6 (54.50)	11 (5.50)	
ห่างเหิน	2 (20.00)	1 (10.00)	2 (20.00)	5 (50.00)	10 (5.00)	
ขัดแย้งถกเถียงกัน	4 (25.00)	2 (12.50)	0 (0.00)	10 (62.50)	16 (8.00)	
ทะเลาะใช้กำลังกัน	1 (16.70)	0 (0.00)	1 (16.70)	4 (66.70)	6 (3.00)	
หย่าร้าง	11 (19.00)	8 (13.80)	13 (22.40)	26 (44.80)	58 (29.10)	
ทั้งหมด	43 (21.60)	27 (13.60)	30 (49.70)	99 (49.20)	199 (100.00)	
การศึกษาของแม่						0.34
≤ ประถมศึกษา	14 (20.90)	8 (11.90)	10 (14.90)	35 (52.20)	67 (35.80)	
มัธยมศึกษา/ปวช.	24 (26.70)	13 (14.40)	16 (17.80)	37 (41.10)	90 (48.10)	
≥ ปวส./ปริญญาตรี	3 (10.00)	3 (10.00)	4 (13.30)	20 (66.70)	30 (16.00)	
ทั้งหมด	41 (21.90)	24 (12.80)	30 (16.00)	92 (49.20)	187 (100.00)	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ p < 0.05

none หมายถึง นักเรียนที่ไม่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนใดๆ

bully หมายถึง นักเรียนที่รังแกเพื่อนในโรงเรียนอย่างเดียว

victim หมายถึง นักเรียนที่ถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียนอย่างเดียว

bully-victim หมายถึง นักเรียนที่ทั้งรังแกเพื่อนและถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียน

ตารางที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์กับพี่น้องและการมีพี่น้องกับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนใน
Multinomial logistic regression model

หัวข้อ	bully			victim			bully-victim		
	β	adj.OR (95%CI)	p	β	adj.OR (95%CI)	p	β	adj.OR (95%CI)	p
ความสัมพันธ์กับพ่อแม่	0.05	1.05 (0.65 -1.71)	0.85	0.13	1.13 (0.68 -1.89)	0.63	0.36	1.43 (0.93 -2.19)	0.10
ความสัมพันธ์กับเพื่อน	-0.38	0.68 (0.42-1.11)	0.12	-0.19	0.83 (0.49 -1.38)	0.47	-0.29	0.75 (0.49 -1.14)	0.18
ความสัมพันธ์กับพี่น้อง	0.02	1.02 (0.98 -1.06)	0.43	-0.003	0.997 (0.95 -1.04)	0.90	-0.01	0.99 (0.95 -1.02)	0.42
มีการทารุณกรรมทางจิตใจ (เทียบกับไม่มี)	4.41	82.60 (2.29 -2977.54)	0.02 [*]	4.52	91.56 (2.65 -3168.81)	0.01 [*]	3.09	22.06 (0.84 -576.11)	0.06
มีการทารุณกรรมทางกาย (เทียบกับไม่มี)	-0.62	0.54 (0.07 -4.40)	0.57	-0.65	0.52 (0.06 -4.29)	0.55	0.66	1.94 (0.38 -9.98)	0.43
มีการทารุณกรรมทางเพศ (เทียบกับไม่มี)	-0.13	0.87 (0.03 -25.57)	0.94	0.31	1.37 (0.06 -33.95)	0.85	0.63	1.88 (0.15 -24.09)	0.63
มีความรุนแรงในครอบครัว (เทียบกับไม่มี)	-0.04	0.96 (0.03 -35.55)	0.98	2.80	16.42 (0.78 -345.32)	0.07	2.02	7.54 (0.58 -98.03)	0.12
มีการทอดทิ้งทางจิตใจ (เทียบกับไม่มี)	-0.57	0.57 (0.08 -4.11)	0.57	-1.11	0.33 (0.04 -3.02)	0.33	-1.20	0.30 (0.05 -1.74)	0.18
มีการทอดทิ้งทางร่างกาย (เทียบกับไม่มี)	3.28	26.62 (1.53 -462.25)	0.02 [*]	3.55	34.66 (1.92 -625.42)	0.02 [*]	2.82	16.71 (1.31 -213.91)	0.03 [*]
การศึกษา (เทียบกับชั้นประถมศึกษา)									
≥ปวส./ป.ตรี	-0.67	0.51 (0.03 -8.97)	0.65	0.12	1.13 (0.08 -15.60)	0.93	1.26	3.52 (0.45 -27.73)	0.23
มัธยม/ปวช.	-0.04	0.96 (0.18 -5.13)	0.96	-0.49	0.62 (0.10 -3.67)	0.59	-0.44	0.65 (0.16 -2.59)	0.54
ความสัมพันธ์ของพ่อและแม่ (เทียบกับรักใคร่กันดี)									
พ่อแม่ห่างเหิน	-22.88	0.00 (0.00)	0.997	-22.38	0.00 (0.00)	0.998	-4.09	0.02 (0.0 -2.07)	0.10
ขัดแย้งถกเถียง	-2.21	0.11 (0.01 -2.54)	0.17	-19.99	0.00 (0.00)	0.997	-2.80	0.06 (0.004 -1.04)	0.05
ใช้กำลังกัน	-21.69	0.00 (0.00)	0.998	-3.45	0.03 (0.0 -3.0)	0.14	-5.17	0.01 (0.0 -0.39)	0.02 [*]
หย่าร้าง	-0.41	0.66 (0.12 -3.77)	0.64	0.48	1.62 (0.28 -9.40)	0.59	-1.39	0.25 (0.06 -1.10)	0.07
พ่อแม่เสียชีวิต	-17.67	0.00 (0.00)	0.998	-17.02	0.00 (0.00)	0.998	-0.38	0.68 (0.05 -9.14)	0.77
ไม่มีพี่น้อง (เทียบกับมีพี่น้อง)	-19.59	0.00 (0.00)	-	-20.85	0.00 (0.00)	0.998	-3.27	0.04 (0.0 -5.01)	0.19

ควบคุมด้วยปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความสัมพันธ์กับพ่อแม่และเพื่อน ประสบการณ์ความรุนแรงในอดีตต่างๆ ความสัมพันธ์ของพ่อและแม่ และ การศึกษาของแม่

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < 0.05$

none หมายถึง นักเรียนที่ไม่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนใดๆ

bully หมายถึง นักเรียนที่รังแกเพื่อนในโรงเรียนอย่างเดียว

victim หมายถึง นักเรียนที่ถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียนอย่างเดียว

bully-victim หมายถึง นักเรียนที่ทั้งรังแกเพื่อนและถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียน

adj.OR หมายถึง adjusted odd ratio

กลุ่มที่ถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียนอย่างเดียวนั้น คะแนนความสัมพันธ์กับเพื่อนต่ำที่สุดคือ 5.10 ± 1.70 (95%CI 4.46 - 5.75) และกลุ่มที่มีพฤติกรรมทั้งรังแกคนอื่นและถูกรังแกในโรงเรียนมีคะแนนความสัมพันธ์กับเพื่อนสูงที่สุดคือ 5.50 ± 1.72 (95%CI 5.15 - 5.84) อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์กับเพื่อนและพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p value = 0.61)

การศึกษานี้พบว่าการทำรุนแรงทางจิตใจมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p value = 0.01) โดยผู้เข้าร่วมงานวิจัยส่วนใหญ่ไม่มีการทำรุนแรงทางจิตใจคิดเป็นจำนวน 162 ราย (ร้อยละ 80.60 ของจำนวนผู้เข้าร่วมงานวิจัยทั้งหมด) ในกลุ่มที่มีการทำรุนแรงทางจิตใจพบว่าในกลุ่มที่มีพฤติกรรมทั้งรังแกคนอื่นและถูกรังแกในโรงเรียนมากที่สุดคิดเป็นจำนวน 24 ราย (ร้อยละ 61.54 ของจำนวนคนที่มีการทำรุนแรงทางจิตใจทั้งหมด) รองลงมาคือกลุ่มที่ถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียนอย่างเดียวนั้นคิดเป็นจำนวน 9 ราย (ร้อยละ 23.08 ของจำนวนคนที่มีการทำรุนแรงทางจิตใจทั้งหมด) ในขณะที่ในกลุ่มที่ไม่มีการทำรุนแรงทางจิตใจพบว่าในกลุ่มที่มีพฤติกรรมทั้งรังแกคนอื่นและถูกรังแกในโรงเรียนมากที่สุดคิดเป็นจำนวน 77 ราย (ร้อยละ 47.53 ของจำนวนคนที่ไม่มีการทำรุนแรงทางจิตใจทั้งหมด) รองลงมาคือกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับการรังแกกันในโรงเรียนเลยคิดเป็นจำนวน 42 ราย (ร้อยละ 25.93 ของจำนวนคนที่ไม่มีการทำรุนแรงทางจิตใจทั้งหมด)

การศึกษานี้พบว่าการทำรุนแรงทางร่างกายมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p value = 0.04) โดยผู้เข้าร่วมงานวิจัยที่ไม่มีการทำรุนแรงทางร่างกายมีจำนวน 120 ราย (ร้อยละ 59.7 ของจำนวนผู้เข้าร่วมงานวิจัยทั้งหมด) และมีการทำรุนแรงทางร่างกายจำนวน 81 ราย (ร้อยละ 40.3 ของจำนวนผู้เข้าร่วมงานวิจัยทั้งหมด) ในกลุ่มที่มี

การทำรุนแรงทางร่างกายพบว่าเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมทั้งรังแกคนอื่นและถูกรังแกในโรงเรียนมากที่สุดคิดเป็นจำนวน 49 ราย (ร้อยละ 60.5 ของจำนวนคนที่มีการทำรุนแรงทางร่างกายทั้งหมด) รองลงมาคือกลุ่มที่ถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียนอย่างเดียวนั้นและกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับการรังแกกันในโรงเรียนเลยคิดเป็นจำนวน 13 ราย (ร้อยละ 16.0 ของจำนวนคนที่มีการทำรุนแรงทางร่างกายทั้งหมด) ในขณะที่ในกลุ่มที่ไม่มีการทำรุนแรงทางร่างกายพบว่าเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมทั้งรังแกคนอื่นและถูกรังแกในโรงเรียนมากที่สุดคิดเป็นจำนวน 52 ราย (ร้อยละ 43.3 ของจำนวนคนที่ไม่มีการทำรุนแรงทางร่างกายทั้งหมด) รองลงมาคือกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับการรังแกกันในโรงเรียนเลยคิดเป็นจำนวน 30 ราย (ร้อยละ 25.0 ของจำนวนคนที่ไม่มีการทำรุนแรงทางร่างกายทั้งหมด)

การศึกษานี้พบว่าการใช้ความรุนแรงในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p value = 0.03) ผู้เข้าร่วมงานวิจัยส่วนใหญ่ไม่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัวคิดเป็นจำนวน 162 ราย (ร้อยละ 80.6 ของจำนวนผู้เข้าร่วมงานวิจัยทั้งหมด) โดยในกลุ่มที่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัวพบว่าเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมทั้งรังแกคนอื่นและถูกรังแกในโรงเรียนมากที่สุดคิดเป็นจำนวน 27 ราย (ร้อยละ 69.2 ของจำนวนคนที่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัวทั้งหมด) ในขณะที่ในกลุ่มที่ไม่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัวพบว่าเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมทั้งรังแกคนอื่นและถูกรังแกในโรงเรียนมากที่สุดคิดเป็นจำนวน 74 ราย (ร้อยละ 45.7 ของจำนวนคนที่ไม่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัวทั้งหมด) รองลงมาคือกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับการรังแกกันในโรงเรียนเลยคิดเป็นจำนวน 39 ราย (ร้อยละ 24.1 ของจำนวนคนที่ไม่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัวทั้งหมด)

ส่วนการทารุณกรรมทางเพศ การละเลยทอดทิ้งทางจิตใจและร่างกาย ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อและแม่ และการศึกษาของแม่ไม่พบว่ามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมรังแกกันในโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

หลังจากวิเคราะห์ด้วยสถิติ multinomial logistic regression จึงพบว่าการทารุณกรรมทางจิตใจมีความสัมพันธ์กับการรังแกเพื่อนในโรงเรียน (adjusted OR 82.60 (95%CI 2.29- 2977.54) p value = 0.02) และการถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียน (adjusted OR 91.56 (95%CI 2.65 -3168.81) p value = 0.01) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การละเลยทอดทิ้งทางร่างกายมีความสัมพันธ์กับการรังแกเพื่อนในโรงเรียน (adjusted OR 26.62 (95%CI 1.53 -462.25) p value = 0.02) การถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียน (adjusted OR 34.66 (95%CI 1.92-625.42) p value = 0.02) และการทิ้งรังแกเพื่อนและถูกเพื่อนรังแก (adjusted OR 16.71 (95%CI 1.31-213.91) p value = 0.03) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพ่อแม่มีการทะเลาะใช้กำลังกันมีความสัมพันธ์ในทางตรงกันข้ามกับการทิ้งรังแกเพื่อนและถูกเพื่อนรังแก (adjusted OR 0.01 (95%CI 0.0 -0.39) p value = 0.02) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์กับเพื่อนและพ่อแม่ การทารุณกรรมทางร่างกายและทางเพศ การใช้ความรุนแรงในครอบครัว การละเลยทอดทิ้งทางจิตใจ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อและแม่(ยกเว้นการทะเลาะใช้กำลังกัน) และการศึกษาของแม่ไม่พบว่ามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บทวิจารณ์

ในการศึกษานี้พบว่าผู้เข้าร่วมวิจัยมีพฤติกรรมทิ้งรังแกคนอื่นและถูกคนอื่นรังแกคิดเป็นร้อยละ 51.9 ถูกผู้อื่นรังแกอย่างเดียวคิดเป็นร้อยละ 13.9 และมีพฤติกรรมรังแกคนอื่นอย่างเดียวกคิดเป็นร้อยละ 12.6

ในขณะที่ก่อนหน้านี้ ปี พ.ศ.2551 ในประเทศไทยมีการสำรวจพฤติกรรมสุขภาพของวัยรุ่นอายุ 12-15 ปีจำนวน 2,758 รายแล้วพบว่ามียุวรุ่นที่ถูกรังแกคิดเป็นร้อยละ 27.8²² และมีการศึกษาหาความชุกของโรคทางจิตเวชในนักเรียนไทยอายุ 13-17 ปีแล้วพบว่ามึ้นักเรียนที่มีพฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียน (ทิ้งรังแกคนอื่นและถูกรังแก) คิดเป็นร้อยละ 21.0²³ ส่วนในต่างประเทศมีการศึกษาแบบ meta-analysis ในเรื่องความชุกของพฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียนและพฤติกรรมมารังแกกันในโลกออนไลน์โดยมีผู้เข้าร่วมวิจัยอายุ 12-18 ปี จำนวน 335,519 ราย จากทั้งหมด 80 การศึกษาที่มาจากประเทศต่างๆ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา สเปน โปรตุเกส อิสราเอล เป็นต้น ซึ่งพบว่าค่าเฉลี่ยของความชุกของพฤติกรรมมารังแกคนอื่นและถูกคนอื่นรังแกในโรงเรียนเป็นร้อยละ 35²⁴ จะเห็นว่าการศึกษานี้พบความชุกของพฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียนสูงกว่าการศึกษาอื่นๆ ซึ่งอาจเป็นเพราะปัจจุบันนักเรียนวัยรุ่นในประเทศไทยเกี่ยวข้องกับการรังแกกันในโรงเรียนมากขึ้น หรืออาจเกิดจากการเก็บข้อมูลจาก 2 โรงเรียนในกทม. จึงอาจไม่ใช่ตัวแทนของนักเรียนวัยรุ่นทั้งหมดในประเทศไทย หรืออาจเกิดจากการใช้เครื่องมือที่แตกต่างจากการศึกษาอื่นๆ ในการหาความชุกของพฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียน

ในการศึกษานี้พบว่าความสัมพันธ์กับพี่น้องและการมีพี่น้องไม่สัมพันธ์กับพฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียน ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาก่อนหน้านี้ที่สนับสนุนว่าความสัมพันธ์กับพี่น้องเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับเพื่อน ตัวอย่างเช่น การศึกษาในประเทศอังกฤษที่มีการสำรวจครอบครัวทั้งหมด 30,169 ครอบครัวที่มีเด็กหรือวัยรุ่นในช่วงอายุ 10-15 ปี ถึงการใช้ความรุนแรงในพี่น้องและพฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียนแล้วพบว่าพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงในพี่น้องสัมพันธ์กับพฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียน โดย

การถูกพี่น้องรังแกสัมพันธ์กับการถูกเพื่อนในโรงเรียนรังแก และการรังแกพี่น้องสัมพันธ์กับการรังแกเพื่อนในโรงเรียน²⁰ หรือในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีการศึกษาการถูกรังแกโดยเพื่อนและพี่น้องในเด็กและวัยรุ่นอายุ 10-17 ปีจำนวน 3,059 ราย ซึ่งพบว่ากลุ่มเด็กและวัยรุ่นที่ถูกพี่น้องรังแกจะพบการถูกเพื่อนรังแกมากกว่ากลุ่มที่ไม่ถูกพี่น้องรังแก²⁵ และมีการศึกษาที่พบว่าเด็กที่มีความขัดแย้งหรือใช้ความรุนแรงกับพี่น้องจะมีพฤติกรรมเช่นนี้กับเพื่อนเช่นกัน ได้แก่ การศึกษาของประเทศอังกฤษแบบตามยาว (longitudinal study) ในเด็กอายุ 3 ปีจำนวน 99 รายโดยประเมินปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับพี่น้องที่อายุ 3 ปีแล้วติดตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเพื่อนที่อายุ 6 ปี ซึ่งพบว่าเด็กที่มีความขัดแย้งหรือใช้ความรุนแรงกับพี่น้องจะมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับเพื่อนหรือรังแกเพื่อน²⁶ แม้ว่าการศึกษานี้จะไม่พบความสัมพันธ์ของความสัมพันธ์ในพี่น้องกับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มที่ถูกคนอื่นในโรงเรียนรังแกมีความสัมพันธ์ที่ดีกับพี่น้องน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ได้ถูกรังแกในโรงเรียน ซึ่งแม้ว่าจะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ได้มีการอธิบายไว้ว่า ลักษณะของปฏิสัมพันธ์กับพี่น้องจะส่งผลไปที่ปฏิสัมพันธ์ของเพื่อน²⁷ จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (social learning theory) เด็กจะเรียนรู้พฤติกรรมบางอย่างจากการมีความสัมพันธ์กับพ่อแม่และพี่น้อง และพฤติกรรมดังกล่าวจะถูกถ่ายทอดไปยังความสัมพันธ์กับเพื่อนในโรงเรียน^{28,29} อีกทั้งลักษณะเฉพาะตัวหรือพื้นอารมณ์ของเด็กแต่ละคนยังมีผลต่อปฏิริยาของพี่น้องและเพื่อนได้³⁰ เด็กที่รังแกพี่น้องจึงอาจรังแกเพื่อนหรือเด็กที่ถูกพี่น้องรังแกจึงอาจถูกเพื่อนรังแกได้ นอกจากนี้การมีพี่น้องที่อบอุ่นและช่วยเหลือกันยังสัมพันธ์กับการได้รับการยอมรับจากเพื่อนและการเข้าสังคมอีกด้วย³¹ โดยการมีเพื่อนที่ดีคอยปกป้องจะช่วยลดความเสี่ยงในการถูกรังแกในโรงเรียนได้³² ฉะนั้นเด็ก

ที่มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับพี่น้องก็อาจมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับเพื่อนและอาจเสี่ยงที่จะถูกรังแกในโรงเรียนมากขึ้น ส่วนสาเหตุที่ผลของการศึกษานี้ไม่ตรงกับทฤษฎีหรือการศึกษาก่อนหน้านี้ อาจเนื่องด้วยแต่ละประเทศมีบริบททางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน²¹ เมื่อนำเครื่องมือที่ไม่ได้พัฒนาจากประเทศไทยมาใช้ในการประเมินความสัมพันธ์ในพี่น้องจึงอาจทำให้มีการแปลความหมายของความสัมพันธ์ในพี่น้องไม่ตรงกัน และบริบทของประเทศไทยอาจจะมีปัจจัยอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนนอกเหนือจากความสัมพันธ์ในพี่น้อง อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ในพี่น้องยังเป็นปัจจัยที่น่าสนใจในการศึกษาเพิ่มเติม

นอกจากนี้การศึกษานี้ยังพบว่าการทารุณกรรมทางจิตใจสัมพันธ์กับกลุ่มนักเรียนที่รังแกเพื่อนและกลุ่มนักเรียนที่ถูกเพื่อนรังแก และการละเลยทอดทิ้งทางร่างกายสัมพันธ์กับกลุ่มนักเรียนที่ถูกเพื่อนรังแก กลุ่มนักเรียนที่รังแกเพื่อน และกลุ่มนักเรียนที่ทั้งรังแกคนอื่นและถูกรังแกในโรงเรียน โดยในประเทศบราซิลมีการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างการมีประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดทางจิตใจในวัยเด็กกับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนในวัยรุ่นอายุ 15-19 ปีในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตเมืองของประเทศบราซิลจำนวน 2,293 ราย พบว่าการทารุณกรรมทางจิตใจ ทางร่างกาย ทางเพศ และการพบเห็นการใช้ความรุนแรงในครอบครัวสัมพันธ์กับการรังแกเพื่อนและถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียน ส่วนการละเลยทอดทิ้งทางจิตใจมีความสัมพันธ์เฉพาะกับการถูกเพื่อนรังแกเท่านั้น³³ เนื่องจากการอาศัยในครอบครัวที่ทำให้มีความเจ็บปวดทางจิตใจทำให้เด็กนักเรียนที่ถูกรังแกในโรงเรียนไม่สามารถจัดการกับความขัดแย้ง และขาดความมั่นใจในตัวเอง จึงทำให้เสี่ยงต่อการถูกใช้ความรุนแรงในโรงเรียน³⁴⁻³⁸ และการใช้ความรุนแรงในครอบครัวยังทำให้เด็กมองความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ

และอาจเรียนรู้การใช้ความรุนแรงกับเพื่อน³⁹⁻⁴² อีกทั้งการมีประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดทางจิตใจในวัยเด็กยังมีผลกระทบต่อความสามารถในการฟื้นตัวทางจิตใจของเด็กอีกด้วย³⁴ ซึ่งอาจทำให้เด็กมีปัญหาในการปรับตัวกับเพื่อนในโรงเรียนจนนำไปสู่การรังแกเพื่อนหรือถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียนได้จากผลการศึกษา นี่จึงเป็นการเน้นย้ำความสำคัญในการวางแผนป้องกันการเลี้ยงดูเด็กที่ไม่เหมาะสม เช่น การทำรุนแรงต่อเด็กต่างๆ เพื่อช่วยป้องกันและลดพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน

ข้อจำกัดของการศึกษา

การศึกษานี้มีข้อจำกัดดังนี้ ประการแรก เนื่องจากขณะที่ผู้วิจัยกำลังเก็บข้อมูลนั้นอยู่ในช่วงที่มีการระบาดของ COVID-19 ทำให้ทุกโรงเรียนเลื่อนการเปิดเทอมออกไป ผู้วิจัยจึงมีเวลาในการเก็บข้อมูลค่อนข้างจำกัด ส่งผลให้มีการสุ่มโรงเรียนที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลเพียง 2 โรงเรียนเท่านั้น แม้ว่าจะพยายามเก็บจำนวนกลุ่มตัวอย่างให้เพียงพอจากการคำนวณแล้ว แต่ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้ยังไม่ใช่ตัวแทนของกลุ่มประชากรนักเรียนทั่วไป ประการที่สองเนื่องจากแบบสอบถามในงานวิจัยนี้มีจำนวนหลายข้อจึงอาจทำให้เด็กนักเรียนที่เข้าร่วมงานวิจัยตอบแบบสอบถามไม่ครบ ข้อมูลที่ได้มาจึงไม่ครบถ้วน ประการที่สามงานวิจัยนี้เป็นกรให้เด็กนักเรียนตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง จึงอาจจะเกิดอคติจากการให้ข้อมูล (self-reporting bias) ไม่ว่าจะเป็นการไม่ตอบตามความจริงหรือความเข้าใจผิด ซึ่งส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของข้อมูลและผลการศึกษาที่ได้ อย่างไรก็ตามระหว่างตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้อธิบายรายละเอียดของข้อคำถามในแบบสอบถามและเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมงานวิจัยซักถามข้อสงสัย รวมทั้งยืนยันในความปลอดภัยในการตอบแบบสอบถามด้วยกระบวนการเก็บ

ข้อมูลเป็นความลับ ประการที่สี่แม้ว่าผลการศึกษาจะพบความสัมพันธ์ระหว่างการมีประสบการณ์ความรุนแรงในอดีตกับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน แต่เนื่องจากการศึกษานี้ไม่ได้สนใจเรื่องประสบการณ์ความรุนแรงในวัยเด็ก จึงไม่ได้ใช้แบบสอบถามที่เป็นมาตรฐานโดยเฉพาะสำหรับการประเมินประสบการณ์ดังกล่าว จึงส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของข้อมูลและผลการศึกษาที่ได้ ประการที่ห้าผู้วิจัยไม่ได้นำปัจจัยบางตัวที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน ได้แก่ โรคประจำตัว โรคทางจิตเวช และลักษณะของโรงเรียน^{43,44,45} มาใช้ในการวิเคราะห์ทางสถิติ การศึกษาต่อไปจึงควรเก็บข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยดังกล่าวแล้วนำมาวิเคราะห์ทางสถิติร่วมด้วย ประการสุดท้ายงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาแบบตัดขวาง (cross-sectional study) จึงไม่สามารถบอกได้ว่าสิ่งใดเป็นสาเหตุที่แท้จริงของความสัมพันธ์นี้

ข้อเสนอแนะ

แม้ว่าการศึกษานี้จะมีข้อจำกัดบางอย่างที่อาจส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา แต่การศึกษานี้มีจุดแข็งที่น่าสนใจ นั่นคือการศึกษาเรื่องอิทธิพลของความสัมพันธ์กับพี่น้องต่อพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนยังเป็นเรื่องที่มีการศึกษาค้นคว้าจำกัดทั้งในประเทศและต่างประเทศ งานวิจัยนี้จึงเปรียบเสมือนประตูที่นำไปสู่การศึกษาเรื่องอิทธิพลของความสัมพันธ์กับพี่น้องต่อพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนต่อไปในอนาคต สิ่งที่ต้องเพิ่มเติมในการศึกษาเรื่องนี้ต่อไปได้แก่การเพิ่มจำนวนโรงเรียนที่จะเข้าไปเก็บข้อมูล การตรวจสอบการเก็บข้อมูลให้ครบถ้วน การใช้แบบสอบถามที่มีจำนวนข้อไม่มากและรายละเอียดชัดเจนเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ อาจจะเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ หรือเก็บข้อมูลจากบุคคลอื่นๆ ร่วมด้วย หรืออาจทำการศึกษาตามยาว (longitudinal study) เพื่อหาเหตุและผล

ที่แท้จริง และใช้แบบสอบถามที่มีความน่าเชื่อถือในการประเมินประสบการณ์ความรุนแรงในอดีต การศึกษานี้พบความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวในวัยเด็กกับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน แม้ว่าไม่ได้ใช้แบบสอบถามที่มีมาตรฐาน จึงน่าสนใจหากการศึกษาต่อไปจะมีการศึกษาแบบไปข้างหน้า (cohort study) เกี่ยวกับปัจจัยระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมในบริบทของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียน เพื่อวางแผนป้องกันปัญหานี้ต่อไป

สรุป

การศึกษานี้ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ในพี่น้องและการมีพี่น้องกับพฤติกรรมการรังแกกันในโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การทบทวนกรรมทางจิตใจมีความสัมพันธ์กับการรังแกเพื่อนในโรงเรียน และการถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการละเลยทอดทิ้งทางร่างกายมีความสัมพันธ์กับการรังแกเพื่อนในโรงเรียน การถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียน และการทิ้งรังแกเพื่อนและถูกเพื่อนรังแกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณคุณภัทรพร วิสาจันทร์ นักปฏิบัติ การวิจัย ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ โรงพยาบาลรามารักษ์ ที่ให้คำปรึกษาในเรื่องสถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

1. Naylor P, Cowie H, Cossin F, de Bettencourt R, Lemme F. Teachers' and pupils' definitions of bullying. *Br J Educ Psychol* 2006; 76: 553-76.
2. Hamburger ME, Basile KC, Vivolo AM. Measuring bullying victimization, perpetration, and bystander experiences: a compendium of assessment tools. Atlanta, GA: Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control; 2011.
3. Olweus D. Bully/victim problems among school children: Basic facts and effects of a school-based intervention program. In: Pepler DJ & K. H. Rubin (Eds.), *The development and treatment of childhood aggression* Hillsdale, NJ: Erlbaum; 1991: 411-448.
4. Clarke EA, Kiselica MS. A systemic counseling approach to the problem of bullying. *Elementary School Guidance and Counseling* 1997; 31: 310-315.
5. Olweus D. Bullying at school and later criminality: finding from three Swedish community samples of males. *Crim Behav Ment Health* 2011; 21: 151-156.
6. Renda J, Vassallo S, Edward B. Bullying in early adolescence and its association with antisocial behavior, criminality and violence 6 and 10 years later. *Crim Behav Ment Health* 2011; 21: 117-127.
7. Farrington DP. Childhood aggression and adult violence; early precursors and later life outcomes. In: Pepler DJ, Rubin KH, (eds.) *The development and treatment of childhood aggression*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates; 1991: 5-29.
8. Klomek AB, Kleinman M, Altschuler E. High school bullying as a risk for later depression and suicidality. *Suicidal Life Threat Behav* 2011; 41:501-516.

9. Brunstein KA, Marrocco F, Kleinman M. Bullying, depression and suicidality in adolescents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 2007; 48: 40-9.
10. Pruksapanachart B. The Relationship between Bullying Behavior and Self-esteem in Attention-Deficit / Hyperactivity Disorder Patients. *Journal of the Psychiatric Association of Thailand* 2011; 56:93-102.
11. Natvig GK, Albrektsen G, Qvarnstrom U. Psychosomatic symptoms among victims of school bullying. *J Health Psychol* 2001; 6: 365-377.
12. Wendy C, Haya F, Suzanne D, Jorn H, Bruce S, Michal M. et al. A cross-national profile of bullying and victimization among adolescents in 40 countries. *Int J Public Health* 2009; 54 (suppl 2): 216-224.
13. Tapanya S. To explore the problem of bullying among students. *Health Systems Research Institute (HSRI) Thai*; 2006.
14. Kom-Chad-Luek Online. Bullying in Thailand ranked second in the world on Oct. 25, 2007[cited 2019 Jun 15]. Available from: <http://www.komchadluek.net/index.php>
15. Vaillancourt T, Trinh V, McDougall P, Duku E, Cunningham L, Cunningham C, et al. Optimizing population screening of bullying in school-aged children. *J Sch Violence* 2010; 9: 233-250.
16. Larpsombatsiri K. Global School-based Student Health Survey, Thailand 2015 fact sheet. Nontaburi, Thailand: School age and youth health group, Ministry of Public Health; 2015.
17. Oliveira WA, Silva JLD, Sampaio JMC, Silva MAI. Students' health: an integrative review on family and bullying. *Ciencia & saude coletiva*. 2017; 22(5): 1553-1564.
18. Lereya ST, Samara M, Wolke D. Parenting behavior and the risk of becoming a victim and a bully/victim: a meta-analysis study. *Child Abuse Negl*. 2013; 37(12): 1091-1108.
19. Thomas HJ, Connor JP, Scott JG. Why do children and adolescents bully their peers? A critical review of key theoretical frameworks. *Soc psychiatry psychiat epidemiol*. 2018; 53(5): 437-451.
20. Tippet N, Wolke D. Aggression between siblings: Associations with the home environment and peer bullying. *Aggressive Behav*. 2015; 41(1): 14-24.
21. Updegraff KA, McHale SM, Killoren SE, Rodriguez SA. Cultural variations in sibling relationships. In: Caspi J, Perillo J, Piscitelli RM, editors. *Sibling development: Implications for mental health practitioners*. 1st ed. New York: Springer; 2011: 83-105.
22. Pengpid S, Peltzer K. Bullying and its associated factors among school-aged adolescents in Thailand. *Scientific World J*. 2013; 2013: 254083.
23. Ekasawin S, Phothisit C. Prevalence of bullying experiences and psychiatric disorders in Thai students. *J Ment Health Thai* 2017; 25(2): 96-106
24. Modecki KL, Minchin J, Harbaugh AG, Guerra NG, Runions KC. Bullying prevalence across

- contexts: a meta-analysis measuring cyber and traditional bullying. *J Adolesc Health*. 2014; 55(5): 602-611.
25. Tucker CJ, Finkelhor D, Turner H, Shattuck AM. Sibling and peer victimization in childhood and adolescence. *Child Abuse Negl*. 2014; 38(10): 1599-1606.
26. Ensor R, Marks A, Jacobs L, Hughes C. Trajectories of antisocial behaviour towards siblings predict antisocial behaviour towards peers. *J Child Psychol Psychiatry*. 2010; 51(11): 1208-16.
27. Wolke D, Samara MM. Bullied by siblings: association with peer victimisation and behaviour problems in Israeli lower secondary school children. *J Child Psychol Psychiatry*. 2004; 45(5): 1015-1029.
28. Putallaz M. Maternal behavior and children's sociometric status. *Child Dev* 1987; 58: 324-40.
29. MacDonald K, Parke RD. Bridging the gap: parent-child play interaction and peer interactive competence. *Child Dev* 1984; 55: 1265-77
30. Gleason TR, Gower AL, Hohmann LM, Gleason TC. Temperament and friendship in preschool-aged children. *Int J Behav Development*. 2005; 29(4): 336-44.
31. Feinberg ME, Solmeyer AR, McHale SM. The third rail of family systems: sibling relationships, mental and behavioral health, and preventive intervention in childhood and adolescence. *Clin Child Family Psychol Rev*. 2012; 15(1): 43-57.
32. Menesini E, Salmivalli C. Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions. *Psychol Health Med*. 2017; 22(sup1): 240-253.
33. Reisen A, Viana MC, Dos Santos Neto ET. Adverse childhood experiences and bullying in late adolescence in a metropolitan region of Brazil. *Child Abuse Neglect*. 2019; 92: 146-156.
34. Lopes Neto AA. [Bullying--aggressive behavior among students]. *J Pediatr*. 2005; 81(5 Suppl): S164-172.
35. Alves, J., Maia, A. (2010). Adverse childhood experiences and health risk behaviours in female prisoners. *Psicologia, Saúde & Doenças*, 2010; 11(1), : 151-171 Available at: http://www.scielo.mec.pt/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1645-00862010000100011&lng=pt&tlng=pt.
36. Fischer, R. M., Lorenzi, G., Pedreira, L. S., Bose, M., Fante, C., et al. (2010). *Bullying escolar no Brasil - Relatório final*. São Paulo: Centro de Empreendedorismo Social e Administração em Terceiro Setor (CEATS). [cited 2020 Dec 28]. Available at: [Fundação Instituto de Administração \(FIA\)http://www.ucb.br/sites/100/127/documentos/biblioteca1.pdf](http://www.ucb.br/sites/100/127/documentos/biblioteca1.pdf).
37. Lourenço, L. M., Senra, L. X. Family violence as a risk factor for school bullying: Context and possibilities for intervention. *Aletheia*, 2012; 37, : 42-56. [cited 2020 Dec 28]. Available at: http://pepsic.bvsalud.org/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1413-03942012000100004.

38. Silva, S., Maia, A. Experiências adversas na infância de Adultos com Obesidade Mórbida. *Acta Médica Portuguesa*, 2007; 20, : 495-501. [cited 2020 Dec 28]. Available at: <http://www.scielo.br/pdf/rprs/2010nahead/1321.pdf>.
39. Bolger KE, Patterson CJ. Developmental pathways from child maltreatment to peer rejection. *Child Development*. 2001; 72(2): 549-68.
40. Haynie DL, Nansel T, Eitel P, Crump AD, Saylor K, Yu K, et al. Bullies, Victims, and Bully/Victims: Distinct Groups of At-Risk Youth. *J Early Adolesc*. 2001; 21(1): 29-49.
41. Polonia A, Dessen M. Towards understanding parent school relationship. *Psicologia Escolar Educacional*. 2005; 9: 303-312.
42. Oliveira WA, Silva MA, Silva JL, Mello FC, Prado RR, Malta DC. Associations between the practice of bullying and individual and contextual variables from the aggressors' perspective. *J pediatr*. 2016; 92(1): 32-39.
43. Pinquart M. Systematic Review: Bullying Involvement of Children With and Without Chronic Physical Illness and/or Physical/Sensory Disability-a Meta-Analytic Comparison With Healthy/Nondisabled Peers. *J Pediatr Psychol*. 2017; 42(3): 245-259.
44. Farrington DP. The importance of risk factors for bullying perpetration and victimization. *J Pediatr (Rio J)*. 2020; 96(6): 667-669.
45. Muijs D. Can schools reduce bullying? The relationship between school characteristics and the prevalence of bullying behaviours. *Br J Educ Psychol*. 2017; 87(2): 255-272.